

3. Матяш В.М., Роговенко О.В. Національна поліція України в механізмі забезпечення конституційних прав і свобод громадян. *Молодий вчений*. 2022. № 10 (110) С.22-26. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-5>

4. Семенишин М.О., Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності Національної Поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. №2. С.143-146.

СКІЧКО Ірина,

доктор філософії у галузі права, асистент кафедри публічно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ЗАХИСТ МОЛОДІ ВІД НЕЗАКОННОГО ВЕРБУВАННЯ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Актуальність теми - збройні конфлікти сучасності, зокрема повномасштабна агресія російської федерації проти України, докорінно змінили характер безпекових загроз для цивільного населення. Однією з найбільш уразливих соціальних груп є молодь. Захист цієї категорії традиційно розглядається через призму прав дитини (осіб до 18 років). Проте в умовах гібридної війни поняття «молодь», яке в Україні охоплює осіб віком від 14 до 35 років, потребує ширшого правового захисту. Окрім прямого залучення до бойових дій (комбатантства), сучасне незаконне вербування набуло прихованих, цифровізованих форм: від залучення до агентурних мереж та диверсійної діяльності до використання молодих людей в інформаційних психологічних операціях [8, с. 4]. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу міжнародно-правових та національних механізмів протидії цьому явищу.

Аналіз міжнародно-правової бази - міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини встановлюють чіткі імперативні заборони щодо

залучення неповнолітніх до збройних конфліктів [6, с. 115]. Додаткові протоколи I та II 1977 року до Женевських конвенцій 1949 року зобов'язують держави-учасниці вживати всіх практичних заходів для того, щоб діти, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях [2]. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.) підвищив цей віковий ценз, встановивши обов'язок держав забезпечити, щоб особи, які не досягли 18 років, не підлягали обов'язковому призову до їхніх збройних сил [3]. Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) класифікує набір або вербування дітей віком до 15 років до складу національних збройних сил або їх використання для активної участі в бойових діях як воєнний злочин. Особливості юридичної кваліфікації таких діянь часто пов'язані із труднощами розмежування добровільної та примусової участі [7, с. 147].

Окремим аспектом є захист молоді на тимчасово окупованих територіях (ТОТ). Відповідно до ст. 51 Четвертої Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, держава-окупант не має права примушувати осіб, які перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах [1]. Будь-який тиск або пропаганда на користь добровільного вступу до армії є грубим порушенням МГП.

Сучасні тенденції та методи незаконного вербування. У сучасних реаліях вербування трансформувалося під впливом цифрових технологій. Дослідження показують, що супротивник активно використовує соціальні мережі (Telegram, TikTok, Instagram) та онлайн-ігри для маніпулювання свідомістю молоді [8, с. 11]. Можна виділити кілька основних векторів протиправного впливу:

- Використання фінансової скрути молодих людей, особливо студентів або безробітних, задля залучення їх до виконання «дрібних завдань», наприклад: фотофіксація об'єктів критичної інфраструктури, підпали автомобілів військовослужбовців або релейних шаф на залізниці, за грошову винагороду [8,

с. 14]. Молодь часто не усвідомлює, що такі дії кваліфікуються як державна зрада або диверсія:

- Створення закритих каналів та груп, де під виглядом «боротьби за справедливість» або через поширення антидержавних наративів формуються екстремістські погляди.

- Створення державою-агресором мілітарних дитячо-юнацьких організацій, на кшталт «Юнармії», де через систему освіти та дозвілля здійснюється виховання у дусі лояльності до окупаційного режиму та підготовка до майбутньої служби в армії рф, що є повзучою формою вербування [7, с. 149].

Кримінально-правовий захист за законодавством України. Національне законодавство адаптується до викликів воєнного стану. Кримінальний кодекс України містить низку статей, спрямованих на караність дій, пов'язаних із вербуванням:

- Стаття 447 ККУ (Найманство) передбачає відповідальність за вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання найманців з метою використання у збройних конфліктах [5].

- Стаття 438 ККУ (Воєнні злочини) охоплює випадки примусового призову чи вербування цивільного населення (включаючи молодь) на окупованих територіях [5].

- Стаття 111-1 ККУ (Колабораційна діяльність) карає за пропаганду в закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії, що є елементом ідеологічного вербування молоді [5].

Водночас існує проблема правової кваліфікації дій самої молоді, яка стала жертвою вербування. Якщо особа вчинила правопорушення під впливом обману, шантажу або психологічного тиску, судова практика має чітко розмежовувати ступінь вини, враховуючи положення про крайню необхідність або фізичний/психічний примус (ст. 39, 40 КК України) [5].

Напрямки вдосконалення механізмів захисту. Для мінімізації ризиків залучення молоді до протиправної діяльності в умовах війни необхідна реалізація комплексної державної стратегії, яка має включати:

- Впровадження в закладах вищої та середньої освіти обов'язкових курсів із цифрової безпеки. Молодь повинна вміти розпізнавати маркери вербувальних психотехнік у мережі Інтернет [8, с. 19].

- Роз'яснення молоді кримінально-правових наслідків «легкого заробітку», який пропонується спецслужбами ворога. Особа має чітко розуміти, що за підпал авто чи передачу координат настає відповідальність за статтями «диверсія» або «терористичний акт» із суворими строками ув'язнення.

- Розробка специфічних кваліфікуючих ознак у ККУ за вербування неповнолітніх та молоді з використанням інформаційно-комунікаційних технологій в умовах воєнного стану [5].

- Фіксація фактів мілітаризації та вербування української молоді на ТОТ для формування доказової бази у Міжнародному кримінальному суді та інших міжнародних інстанціях проти посадових осіб держави-агресора [4].

Захист молоді від незаконного вербування в умовах збройного конфлікту є питанням національної безпеки та збереження людського капіталу держави. Сучасні міжнародно-правові інструменти створюють базовий фундамент для заборони використання дітей як комбатантів [6, с. 122], проте вони потребують модернізації з огляду на появу цифрових методів гібридного вербування дорослішої молоді. Україна, перебуваючи в епіцентрі такого конфлікту, має демонструвати гнучкість законодавства, поєднуючи сувору кримінальну відповідальність для організаторів вербувальних мереж із превентивними, освітніми та соціально-психологічними заходами захисту молодих громадян.

Список використаних джерел:

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. База даних «Законодавство України» / ВВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.
3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 25 травня 2000 року. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795.
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 2024.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
6. Короткий Т. Р., Коваль Д. О. Міжнародне гуманітарне право : підручник. Одеса : Фенікс, 2022. 462 с.
7. Гнатів М. О. Особливості кваліфікації воєнних злочинів проти дітей за міжнародним та національним правом. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 2. С. 145–151.
8. Протидія залученню молоді до диверсійної діяльності в умовах воєнного стану : аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2025. 24 с.